

**DUSZPASTERSTWA ŚRODOWISKOWE W LATACH 1945–1989,
RED. C. KUTA, J. MARECKI, KRAKÓW: AVALON, 2014, SS. 272**

Na temat Kościoła katolickiego w Polsce „ludowej” powstała już bogata i niezwykle różnorodna literatura. Niemniej jednak wciąż istnieją, ze względu na niezwykle bogactwo tematyczne, niezagospodarowane tereny badawcze. Zalicza się do nich niewątpliwie historia duszpasterstw środowiskowych, które nie doczekały się jeszcze całościowej monografii. Tym bardziej z życzliwością należy powitać tom *Duszpasterstwa środowiskowe w latach 1945–1989*, który częściowo wypełnia tę lukę, przynajmniej w odniesieniu do sytuacji w archidiecezji krakowskiej.

Analizowany tom składa się z rozbudowanego wprowadzenia przygotowanego przez redaktorów tomu oraz dziesięciu artykułów poruszających w różnorodny sposób problematykę sygnalizowaną w tytule książki. Owa różnorodność wiąże się zarówno z podejmowanym zakresem tematycznym, jak i sposobem prezentacji treści. W skład publikacji wchodzi bowiem teksty aspirujące do całościowego uchwycenia analizowanej problematyki, klasyczne *case studies* oraz prace o charakterze przyczynkarskim.

W rozbudowanym wstępie Cecylia Kuta i Józef Marecki scharakteryzowali politykę władz wobec Kościoła w Polsce „ludowej” oraz przedstawili stan literatury dotyczący duszpasterstw środowiskowych w archidiecezji krakowskiej. Jak słusznie podkreślili redaktorzy, analizowana praca w prezentacji tytułowej problematyki ma charakter nowatorski, gdyż zdecydowana większość z nich (poza Duszpasterstwem Akademickim)¹ nie została dotychczas opisana. Co warto podkreślić, autorzy tomu bazowali nie tylko na materiałach archiwalnych, ale również uzupełniali je o relacje świadków. Teksty zostały uszeregowane według kolejności zorganizowania poszczególnych duszpasterstw w archidiecezji.

Pierwszy z tekstów Wacława Szetelnickiego ma charakter wprowadzenia do analizowanej problematyki, gdyż autor przedstawił w nim rolę laikatu w Kościele katolickim. Przybliżając znaczenie katolików świeckich, pozwolił na zrozumienie problematyki poruszanej w kolejnych tekstach. Autor w szerokim kontekście zdefiniował, czym jest laikat i jaką funkcję pełnił i pełni współcześnie w Kościele katolickim.

¹ Na temat Duszpasterstwa Akademickiego w Krakowie powstała stojąca na bardzo wysokim poziomie praca: K. Jarkiewicz, *Duszpasterstwa akademickie Krakowa po II Wojnie Światowej*, Kraków 2004.

Przemysław Mardyla szczegółowo omówił troskę Kościoła o wiernych wywodzących się z Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży (KSM), organizacji młodzieży katolickiej powołanej w okresie II Rzeczypospolitej, która w jej końcowej fazie liczyła około 150 000 osób. Troskę, która była niezwykle istotna, gdyż komuniści w walce o młodzież prześladowali dawnych członków KSM i ich opiekunów duchownych. Wynikało to w zasadniczej mierze z faktu, iż mieli ambicję ukształtowania młodych ludzi według sowieckiego wzorca. Mardyla opisał losy istotnych członków KSM, którzy również w okresie komunistycznego zniewolenia aktywnie działali i wspierali Kościół oraz swoich duszpasterzy. Dzięki aktywności kardynała Wojtyły członkowie tej organizacji zasilili nowe ruchy duszpasterskie, aktywnie rozwijające się w archidiecezji, szczególnie w latach siedemdziesiątych.

W kolejnym tekście Józef Marecki omówił początki funkcjonowania duszpasterstwa wakacyjnego w archidiecezji w dekadzie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Duszpasterstwo wakacyjne było dla polskich katolików szczególnie istotne, gdyż zapewniało posługę dla wiernych w czasie wolnym od pracy. Autor omówił trudności, z jakimi musieli radzić sobie duszpasterze, by odprawić nabożeństwo dla osób przebywających na wakacjach, szczególnie, że władze zwalczały duszpasterstwo wakacyjne, korzystając z różnorodnych środków, m.in. nacisku finansowego. Co ciekawe, jak podkreślił Marecki, intensywne zwalczanie owego duszpasterstwa podjęto jeszcze w czasie odwilży październikowej.

Kolejne dwa teksty: Piotra Franaszka i Jarosława Szarka, poświęcono opiece duszpasterskiej nad środowiskiem akademickim. Pierwszy z nich omówił więzi ludzi nauki z duszpasterzami krakowskimi w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Artykuł Franaszka ma jednak skrótowy charakter i koncentruje się na opisie działań władz wobec kontaktów biskupa Wojtyły z grupą naukowców, z którymi późniejszy metropolita krakowski przyjaźnił się właściwie aż do końca życia. Współpraca środowiska naukowego z Kościołem w dekadzie lat sześćdziesiątych została opisana na raptem dwóch stronach. Tekst Jarosława Szarka poświęcony został działalności duszpasterstw akademickich w Krakowie w latach siedemdziesiątych. Autor w syntetyczny sposób przedstawił w nim opiekę Kościoła nad środowiskiem studenckim, wielość inicjatyw podejmowanych przez duchownych pełniących posługę wśród studentów oraz aktywne działanie aparatu represji mające na celu ograniczenie ich funkcjonowania.

Mateusz Szpytma z kolei w całościowy sposób omówił działalność Duszpasterstwa Rolników w latach 1982–1989. Jest to tym bardziej istotne, że wszelkie formy organizacyjne rolników były szczególnie intensywnie zwalczane przez aparat represji.

Cztery kolejne teksty tomu mają charakter *case studies* poświęconych funkcjonowaniu duszpasterstw środowiskowych przy poszczególnych parafiach. W pierwszym z nich Wojciech Hausner i Marcin Kapusta przedstawili działalność Duszpasterstwa Harcerzy i Harcerek przy kościele św. Idziego w Krakowie w latach 1982–1989. Monika Litwińska zaprezentowała zarys historii Duszpasterstwa Hutników przy pa-

rafii znajdującej się na osiedlu Szklane Domy w Krakowie w początkach jego funkcjonowania (lata 1983–1984). Tekst tej autorki pozostawia jednak pewien niedosyt, gdyż wydaje się, że analizowaną problematykę powinna ona przedstawić znacznie szerzej, szczególnie, że Duszpasterstwo Hutników było jedną z najważniejszych organizacji, wokół których koncentrowała się działalność opozycyjna w Krakowie po wprowadzeniu stanu wojennego. Kolejny artykuł, Cecylii Kuty, poświęcony został działalności Duszpasterstwa Środowisk Twórczych przy parafii św. Szczepana w Krakowie w latach osiemdziesiątych. Opis funkcjonowania tego środowiska jest szczególnie istotny, gdyż artyści i twórcy znaleźli po wprowadzeniu stanu wojennego w Kościele azyl i miejsce na prezentację własnej twórczości. Ostatni artykuł tomu, Łucji Marek, szczegółowo opisuje działanie aparatu represji wobec duszpasterza opozycji księdza Adolfa Chojnackiego. Wspomniany duchowny był jednym z najbardziej nieprzejednanych i niepokornych krakowskich księży, aparat represji zaś używał wszelkich dostępnych środków, by ograniczyć jego działalność aż do próby zorganizowania zamachu na jego życie.

Niewątpliwie tom pod redakcją Cecylii Kuty i Józefa Mareckiego jest wydawnictwem ważnym i potrzebnym. Uzupełnia istotną lukę badawczą w historii krakowskiego Kościoła w Polsce „ludowej” oraz wskazuje istotne pola badawcze, które w dalszym ciągu wymagają opracowania. W moim przekonaniu na najwyższym poziomie stoją teksty autorstwa Józefa Mareckiego, Mateusza Szpytmy i Łucji Marek, które analizowaną problematykę przedstawiają w kompleksowy, a zarazem interesujący sposób. Interesującymi *case studies* są teksty Wojciecha Hausnera i Marcina Kapusty oraz Cecylii Kuty.

Tekst Moniki Litwińskiej jest w moim przekonaniu zbyt mało szczegółowy i nie wpisuje analizowanej problematyki w politykę władz wobec Kościoła w latach osiemdziesiątych na terenie archidiecezji krakowskiej. Artykuł Piotra Franaszka z kolei nie wnosi nic nowego do aktualnej wiedzy na temat więzi ludzi nauki z Kościołem w omawianym okresie ani nie jest nawet zebraniem wiedzy na analizowany temat.

Liczę, że wydany przez krakowski oddział Instytutu Pamięci Narodowej tom stanie się inspiracją dla badaczy do podjęcia szerszego namysłu nad tą niezwykle ciekawą problematyką w innych diecezjach, a w dalszej perspektywie do przygotowania całościowej monografii duszpasterstw stanowych i zawodowych w Polsce „ludowej”.

Rafał Łatka
Kraków